

Jacques Lacan

Psihoanalitično dejanje¹

Povzetek seminarja 1967-1968

Psihoanalitično dejanje, ki ga pred nami še niso videli in poznali, se pravi, da ni bilo nikoli izpostavljeno, še manj pa postavljeno pod vprašaj, umeščamo v izbrani trenutek, ko psihoanalizant preide v psihoanalitika.

Tu se zatekamo k dejstvu, da se ta prehod na splošno priznava za nujen, medtem ko ostajajo vsi ostali pogoji kontingentni.

Če dejanje izoliramo v trenutku njegove vzpostavitve, ga lahko doseže vsak vstop v psihoanalizo.

Recimo najprej tole: dejanje se (čisto preprosto) vzpostavi z govorjenjem [*dire*] in spremeni njegovega subjekta. Dejanje ni zgolj hoja [*marcher*], saj ne pomeni le tega, da »deluje« [*ça marche*], ali celo »pojdimo« [*marchons*], temveč se mora v njem potrditi »na tem sem, da mi uspe« [*j'y arrive*].

Psihoanalitično dejanje je očitno primerno za to, da vrže luč na dejanje, saj gre za dejanje, ki se reproducira iz samega delovanja [*faire*], ki ga narekuje.

S tem prepusti nasebnosti logične konsistence odločitev, ali je mogoče stopiti na mesto takšnega dejanja, ki na svojem koncu destituira samega subjekta, ki ga vpelje.

Že v tem koraku je razvidno, da je treba tu za subjekta povedati, ali je vednost [*savoir*].

Ali psihoanalizant na koncu njemu pripisane naloge »bolj kot kdorkoli drug« pozna [*sait*] subjektivno destitucijo, na katero je zvedla natanko tistega, ki mu jo je predpisal? Namreč: nasebnost objekta *a*, ki se na koncu izprazni z istim gibanjem, s katerim pade tudi psihoanalizant, kolikor naj bi v tem objektu verificiral vzrok želje.

Tu se pridobi vednost, toda za koga?

Komu plača ceno resnice, katere neozdravljivo bi bil v zadnji instanci sam obravnavani subjekt?

¹ Prevedeno po: Jacques Lacan, »L'acte psychanalytique«, v: *Autres écrits*, Seuil, Pariz 2001, str. 375–383. Povzetek seminarja je bil prvič objavljen v: *Annuaire 1969*, École pratique des hautes études, str. 189–194. [Vse opombe v tekstu so uredniške oziroma prevajalske.]

Ali se subjekt, ki se ponudi reproduciranju tega, česar je bil osvobojen, vzpostavi na podlagi te meje?

In to kljub dejstvu, da se mora v ta namen postaviti za proizvod naloge, ki jo obljublja le s predpostavko natanko tiste vabe, ki zanj ne drži več?

Na osnovi strukture fikcije, s katero se izraža resnica, bo namreč iz same svoje biti naredil material za proizvodnjo ... nečesa irealnega.

Toda subjektivna destitucija prav tako prepoveduje ta prehod, saj se mora, tako kot morsko valovanje, vedno znova začeti.

Kljub temu pa slutimo, da je treba tukaj izpostavljen postavitev dejanja v njemu primerno dostojanstvo upoštevati le zato, da nas pouči o njegovi škandaloznosti: namreč opažena razpoka subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve.

Neka cela psihoanalitična indoktrinacija lahko še zmeraj spregleda, da tu zanemarja točko, na kateri se zamaje celotna strategija, ki še ni na ravni psihoanalitičnega dejanja.

Da obstaja [*qu'il y ait*] nezavedno, pomeni, da obstaja [*il y a*] vednost brez subjekta. Ideja instinkta zasenči odkritje, ki pa kljub temu preživi, saj se ta vednost nikoli ne pokaže drugače kot tako, da je berljiva.

Tega dela se drži tako močna linija odpora, kot je lahko kakšna fobija. Kar pomeni, da jim damo zaman razumeti, da niso od nezavednega nič razumeli, če niso šli dlje.

Nezavedno namreč v subjekta vpelje razcep, kolikor ga vednost, ki je poleg tega konsistentna, ne določa in predpostavlja nič drugega kot to, čemur pravimo Drugi, ki to ve še preden se tega zavemo. Kot je znano, tega Drugega uporabi celo Descartes, da bi zajamčil vsaj resnico svojega znanstvenega izhodišča.

S tem vse filozofske -logije, onto-, teo-, kozmo-, pa tudi psiho-, nasprotujejo nezavednemu. A ker se nezavedno sliši le, če ga uniči eden od najbolj bastardnih pojmov tradicionalne psihologije, nismo pozorni niti na to, da njegova formulacija onemogoči predpostavko Drugega. Vendar zadošča, da ta predpostavka ni razkrita, da ostane nezavedno brez veljave.

Tu vidimo, da lahko tudi tisti najslabše sorte postavijo za svoje vodilo »vrnitev k splošni psihologiji«.

Če hočemo temu napraviti konec, mora priti do izraza takšna struktura Drugega, ki ne dopušča njegovega preletavanja. Od tod formula, da ni Drugega od Drugega, oziroma naša trditev, da ni metagovorice.

To zadnjo lahko potrdimo z dejstvom, da tisto, čemur pravimo metagovorica, v matematiki ni nič drugega kot diskurz, iz katerega se hoče govorica izključiti, se pravi, da si prizadeva doseči realno. Samo po krivem nas lahko obtožijo, da je

matematična logika priložnost za obuditev našega subjekta. Od zunaj namreč priča o Drugem, katerega struktura ravno zato, ker je logična, ne prekrije same sebe: gre za (S (~~A~~)) našega grafa.

A tudi če se ta Drugi razišče, kljub temu nič ne ve o svojih učinkih na živo bitje, ki ga prenaša kot podvrženega [*sujet-à*] svojim učinkom. Toda če za utemeljitev transferja očitno zadošča že označevalna prvotnost unarne poteze, pa nič ne kaže, da objekt *a* nima konsistence, ki se opira na čisto logiko.

Treba bi bilo torej reči, da psihoanalitik v psihoanalizi ni subjekt in da če njegovo dejanje umestimo z idealno topologijo objekta *a*, iz tega sledi, da deluje tako, da ne misli.

Ta upravičeni »ne mislim« psihoanalitika dejansko pripne na tesnobo vednosti, kamor ga je treba tudi umestiti, če hočemo psihoanalizo misliti tako, da nam ne spodleti.

Skromnost meje, na kateri je v njegovem izkustvu nastopilo dejanje, utiša ob-sodbo, ki razglašja njegovo spodletelost, in prikrije bolj gotove poti, s katerimi bi bilo mogoče doseči to vednost.

Da bi ga opogumili, smo izhajali iz dokaza, ki ga lahko poda znanost o nevednosti, v kateri se nahaja glede svojega subjekta v primeru pavlovskega izhodišča, ki smo ga povzeli in z njim ponazorili Lacanov aforizem, namreč da je označevalec tisto, kar zastopa subjekta za drugi označevalec. Tu vidimo, da si je eksperimentator s tem, da je zgrabil rampo, ko je bila še v temi, ustvaril poceni upanje, da je dal klobuk v zajca. Toda spretnost tega lapsusa kljub temu zadošča, da pojasni precej ohlapno enačbo pavlovskih izjav, kjer najde zabloda tistega, ki misli le na bregove, kamor bi lahko zopet spravil psihoanalitično krizo, dober univerzitetni alibi.

Zelo naiven je torej tisti, ki poskuša z odmevom vsega tega apologa korigirati postavko, da ni subjekt znanosti nikoli tam, kjer se ga misli, saj je natanko v tem naša ironija ...

Klic je treba torej najti tam, kjer se zadeva odvija. Kar pa je lahko le v strukturi, ki jo psihoanalitik povzdigne v simptom, ko takrat, ko ga nenadoma doleti inverzna Milost, povzdigne idolatrijsko molitev v »njeno poslušanje«, kolikor fetiš v svojem jedru nastopi po hipohondrični poti.

Naselitev polja nalaga področje stigem, namreč zaradi smisla, ki ga odkrije psihoanalitično dejanje. In le s precejšnjo težavo se ponuja somraku cerkvenega zbora, kjer dobi identificirana zbirka podobo parodistične Cerkve.

Sveda ni izključeno, da se tu artikulirajo tudi izpovedi, ki so značilne za to zbirko. Denimo tale izmišljotina, ki se glasi *the self* in ki je morda prva od površ-

nosti, ki jo je treba potegniti s seznama morfemov, ki so tabuji zato, ker so Freudovi.

Svojo težo, če ne celo svojo iznajdbo, je namreč dobila od psihoanalitika, ki ga morate srečati zato, da vam naloži spoštovanje žiga, ki ga dobite od psihoanalitične strasti.

Obudili smo spis, v katerem *self*, za katerega se je očitno pokazalo, da je učinek zgostitve, jasno prizna, da je njegova strast umestna in krepostna le, če izstopi iz mej, ki so povsem pravilno omenjene kot meje tehnike, ki pa bi mu bolj služile, če bi se vpisal v listino dejanja, ko ga enkrat postavimo na tisto stran, ki jo mogoče obrniti le z gesto, ki spremeni subjekta in kvalificira samo psihoanalitikovo dejanje.

Toda z lansiranjem tega *self* – tema se širi v smeri prerokbe, iz katere je nastala – se bo izgubil psihoanalitik, ki je z njim diskvalificiran. Kultni element njegovega poklica je še en primer znamenja neenakosti z dejanjem.

Prav tako pa niti samo dejanje ne more delovati kot predikat. In če ga hočemo pripisati subjektu, ki ga določa, je treba s pomočjo *inventio medii* vpeljati nove člene: v tem se lahko izkusi objekt *a*.

Kaj je mogoče reči za *vsakega* [tout] psihoanalitika, razen tega, da izpostavimo, da hkrati tudi ni nobeden?

Če lahko po drugi strani psihoanalitikov obstoj povzroči le logika, s katero se dejanje artikulira z nekim prej in nekim potem, je jasno, da začnejo tu prevladovati predikati, razen če jih ne povezuje učinek produkcije.

Če psihoanalizant naredi psihoanalitika, se tu ne doda še nič drugega kot račun. Da pa bi bil račun tudi dolžan, mora biti zagotovljeno, da obstaja *neki* psihoanalitik [*qu'il y a du psychanalyste*].

In natanko temu odgovarja objekt *a*. Psihoanalitik se naredi iz objekta *a*. Naredi se, kar je treba razumeti: naredi, da je proizveden; iz objekta *a*: z objektom *a*.

26

Te besede se preveč dotikajo prostora, kjer logičnim kvantifikatorjem očitno spodleti, da ne bi izkoristili njihovega orodja. Opazimo, da psihoanalitično dejanje popusti temu, da zlomi ujetost v univerzalno, ki mu po njihovi zaslugi ne zadosti.

(Kar opravičuje tudi Aristotelovo nihanje, ki je še bolj genialno kot pri opredelitvi ὑποχείμενον, saj bo lahko z njim dosegel οὐσία le s pomočjo intervala.)

To dejanje namreč zazna jedro, ki ustvari praznino, v kateri temelji ideja vsega, če jo postavimo v logiko kvantifikatorjev.

Odslej morda omogoča, da jo bolje imenujemo z dezajfikacijo [*désaification*].

V kateri družbi se znajde psihoanalitik, da izvede isto operacijo? Je to na ravni prostosti, ki se v ta namen ponuja diskurzu?

Dejansko tehnika zarisuje natanko to obzorje, vendar pa se njena zvijača opira na logično strukturo, ki ji tudi povsem upravičeno zaupa, saj ta nikoli ne izgubi svojih pravic. Izkušena nemožnost prahastega diskurza je Trojanski konj, s katerim vstopi v mesto diskurza njegov gospodar, namreč psihotik.

Tu zopet vidimo, da je odvzem koščka telesa, iz katerega je treba ustvariti *nekoga* psihoanalitika [du *psychanalyste*], že izvršen in da je treba s tem uglasiti tudi psihoanalitično dejanje.

Rudimentarno logiko dejanja lahko opišemo zgolj z ublažitvijo [*tempérerer*] strasti, ki jih razvname v polju, ki ga predpisuje, tudi če to stori le tako, da se mu odtegne. Winnicot je nedvomno zato, ker mu ni uspelo doseči te ublažitve, menil, da mora k temu prispevati svoj lasten *self*. Vendar pa mu moramo prav tako priznati zasluge, saj smo iz sicer oddaljenih otrokovih rok od njega dobili prehodni objekt, na osnovi katerega smo najprej formulirali objekt *a*.

Reducirajmo torej analitično dejanje na to, kar pusti tistemu, kogar razbremeni tega, kar je zanj spravilo v igro: razkrije se mu namreč, da se užitek, ki je privilegiran, ker narekuje spolno razmerje, ponuja v prepovedanem dejanju, vendar pa s tem zamaskira, da se to razmerje vzpostavi le tako, da ga ni mogoče preveriti, saj terja srednji člen, za katerega pa je značilno, da v njem manjka: temu pravimo, da je iz kastracije naredilo subjekt.²

Za nevrotika je dobiček jasen, saj s tem razreši tisto, kar je predstavljal kot strast.

Toda pomembno je, da se vsakomur posveti, da je perverzni užitek čisto lepo dovoljen, saj je to psihoanalitikov ključ, ki pa ga v namen svoje operacije odtegne, tako da mu ga je treba samo vzeti in mu vrniti njegovo pravo rabo, naj ga uporabimo ali ne.

Ta cinični dodatek izraža sekundarnost čustvenega [*passionnel*] dobička. Dejstvo, da se aksiologija psihoanalitične prakse naposled zvede na seksualno, prispeva k subverziji etike, ki se navezuje na inavguralno dejanje, le v toliko, v kolikor se seksualno kaže v strukturnih negativnostih.

Ugodje je ovira užitku (in ne obratno). Realnost je zgrajena iz transferja (in ne obratno). In najvišje načelo je načelo ničnosti, kolikor glagol šteje le v pogledu smrti (v pogledu, za katerega je treba poudariti, da ni mrtev, in ki se izmakne).

² V izvorniku: *ce qu'on appelle avoir fait de la castration sujet*. Beseda *sujet* lahko pomeni tako »subjekt« kot »predmet«.

Etiko – in ne, naj nam oprostijo, etiketo –, ki se vzpostavi s psihoanalitičnim dejanjem in ki ni bila pri izhajanju iz dejanja še nikoli opažena, gotovo vodi logika, saj v njej naletimo na njene paradokse.

Razen če se ji, kar je tudi gotovo, ne dodajo tipi in norme kot enostavna zdravila.

Če hoče psihoanalitično dejanje ohraniti svojo lastno težavo, se v tem ne bi smelo razpustiti.

Z njegovo pomočjo se namreč razjasni, da sublimacija ne izključuje resnice užitka, tako da se junaštva v svoj lasten zagovor razvrščajo po svoji boljši ali slabši poučenosti o tem.

Tudi samo psihoanalitično dejanje je vedno prepuščeno milosti *acting out*, za katerega smo zgoraj dovolj dobro opisali, pod katerimi figurami se spakuje. In izpostaviti je treba, kako zelo opozorilne narave je sam Freudov pristop, saj ga najprej ni toliko opiral na mit, temveč se je zatekel k sceni. Tako Ojdip kot Agamemnon predstavljata inscenaciji. Domet tega vidimo danes, ko se ga oklepa imbecilnost, ki se je hotela nesrečno uveljaviti s tem, da se je spustila v eksegezo o objektu *a*.

Moralno dejanje se namreč umešča s psihoanalitičnim dejanjem zato, ker dobi svoj V-Jaz³ iz tega, da objekt *a* koordinira iz izkustva vednosti.

Natanko od njega prejme substanco nenasitna zahteva, ki jo prvi artikulira Freud v *Nelagodju v kulturi*. To nenasitnost sami najdevamo v nekem drugem podarku, saj dobi svoje ravnovesje v psihoanalitičnem dejanju.

Zakaj ne bi temu dejanju zapisali v dobro, da smo pravočasno vpeljali sam njegov status?

In se ne bi umaknili pred to pravočasnostjo, ki jo razgllašamo že šest mesecev in katere ne le teoretska, temveč dejanska propozicija, ki vdira v našo Šolo, je predhodila izbruhu, ki nas je s prihodom v našo okolico pripravil do tega, da si ga upamo priznati in pričati o nekem srečanju [*rendez-vous*].

28

Ali bo zadoščala opazka, da objekt *a* v psihoanalitičnem dejanju nastopi le v obliki produkcije, katere *sredstvo*, ki ga terja vsaka domnevna eksploatacija, se tu opira na vednost, pri kateri je vidik lastnine strogo vzeto tisto, kar pospeši točno določeno družbeno razpoko?

Mar bomo preučevali, ali je antieros človeka dejansko zvedel na eno samo razsežnost, ki se izraža v majski vstaji?

³ V izvirniku: *En-Je*, v dobesednem prevodu »V-Jaz«, sintagma pa je hkrati homonim besede *enjeu*, »zastavek«.

Toda če iz V-Jaza⁴ naredimo množico, tako da ga vključimo v vednost, ki je ne uničuje toliko njena neizmernost kot bilanca njene logike, ki naredi iz subjekta čisti razcep, se natanko tu zasnuje sprememba v samem sidrišču tesnobe, za katero je treba reči, da smo z njeno opredelitvijo, v skladu s katero *ni brez* objekta, prav tako komaj še zgrabili tisto, kar sega že onstran grebena.

To torej ne zadošča, da dejanje, ki ga zahteva polje vednosti, ne pade zopet v strast označevalca – naj kdo opravi ali ne delo starterja.

Ko se enkrat vzpostavi proces, ni več razlike med subjektom, ki se preda subverziji do te mere, da proizvede neozdravljivo, kjer najde dejanje svoj lasten smoter, in tistim, kar dobi od simptoma revolucionarni učinek, le da ne deluje več pod strogim marksističnim režimom.

Tisto, za kar smo menili, da smo izpostavili kot vrlino tega, da si nekdo vzame besedo, je le sumljiva anticipacija zmenka, do katerega sicer pride, vendar tam, kjer govor nastopi le zato, ker je bilo tu dejanje. Namreč: tu je bilo nekoliko bolj, kolikor ni nastopil, in tu je bilo v trenutku, ko je končno nastopil.

Zato tudi vztrajamo pri svojem, saj nismo manjkali na mestu, ki nam ga v tej intrigi podeljuje drama današnjih psihoanalitikov, in priznati moramo, da o tem vemo nekoliko več kot tisti, ki smešno niso zamudili priložnosti, da bi se pokazali kot njeni akterji.

To napredovanje, ki ga ni mogoče zanemariti že zaradi njegovega obstoja, je tu že od nekdej – spomnimo se denimo nekogaršnje opazke, da je bil v primeru, iz katerega izhaja vse tisto, kar vemo o obsesionalni nevrozi, Freud »napravljen kot podgana«. Dejansko je bilo treba to pri Podganarju zgolj znati prebrati, če se hočemo ohraniti z ozirom na psihoanalitično dejanje.

Toda kdo bi vedel, celo med tistimi, ki izhajajo iz našega razmišljanja o tem dejanju – kar se sicer jasno kaže v samih teh vrsticah –, od kod bo jutri prišlo tisto, kar bo privedlo do nadomestitve psihoanalitika in tudi tistega, kar v zgodovini ohranja njegovo mesto?

Naj bo jasno, da smo precej ponosni na to sposobnost nebranja [*illecture*], ki nam jo je uspelo ohraniti nedotaknjeno v naših tekstih, da bi se, na primer tukaj, postavili po robu temu, kar historizacija situacije ponuja kot blagoslovljeno odprtost tistim, ki se jim jo mudi le glumirati⁵ za svoje lastno zadovoljstvo.

⁴ Cf. op. 3.

⁵ V izvorniku: *histrioniser*, Lacanova glagolska izpeljanka iz samostalnika *histrion*, »glumač«. V sozvočju s historizacijo.

Če ponudimo preveč za razumevanje, ponudimo izhod izogibanju in postanemo njegovi pomagači, saj z isto gesto, ki spravi vsakogar v njegov beg, priskrbimo tudi dodatek nekega Drugod, v katerem naj bi se znašel.

Ali smo si dovolj dobro prizadevali približati temu, kar nalaga umestitev psihoanalitičnega dejanja, namreč vzpostaviti tisto, kar njega samega določa v užitku in hkrati v načinih, ko se ga je treba ubraniti? O tem bomo sodili po drobtincah, ki so padle v prihodnje leto.

Tu zopet ne najdemo nobenega znamenja, da je prišlo do zareze, ki bi nas tega oprostila.

Še vedno torej ostaja interes, če ne pozabimo na to, kar se širi zaradi preprostega nepoznavanja postavke kot je tale, ki smo jo zapustili v odlomku: v dejanju tega seminarja »ni transferja transferja«. ⁶ A prav s tem se spopada poročilo nekega prihodnjega kongresa, ki nima niti najmanjše predstave o tem, kar trdi (cf. »The Non-Transference Relationship«, v *IJP*, 1969, I. del, 50. zv.).

Če se ne bi neozdravljivo vključil v trgovanje z resničnim o resničnem (tretje manjka), bi lahko ta Rimski kongres zbral nekoliko več tega, kar je bilo tako od funkcije kot tudi od polja, ki ga določa govorica, na njem nekoč že dejansko izrečeno.⁷

Predstavljeno 10. junija 1969

Prevedla Ana Žerjav

⁶ V izvorniku: *du passage: à l'acte, de ce séminaire, qu' »il n'y a pas de transfert du transfert«*. *Passage* lahko pomeni »odlomek« kot tudi »prehod«. Frazo je torej mogoče prebrati brez dvopičja kot: »v prehodu k dejanju tega seminarja 'ni transferja transferja'«.

⁷ V izvorniku: *proféré en acte*, dobesedno: »izrečeno v dejanju«.